HJERTE BLADET

ORGAN FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

23. AUG 1971

PEDAGOGISK STUDIESAMLING

17. ÅRGANG ART. ANALYSERT NR. 4 - 1971

HJERTE BLADET

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: Kari Bredal - Einar B. Skattum - Alfhild Hansson
Konsultative medlemmer: Knut Werner, Johs. Gilleberg, Stein Vik

♥

Henvendelser angående abonnement og adresseforandger skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473, bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året.
Kontingenten er kr. 10,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.

Manuskripter til Hjertebladet sendes redaktøren Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:
Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening

♥

I DETTE NUMMER:

Hurra for skammens gate - Skole- og ungdomsalderen i brennpunktet for nordisk åndssvakeomsorg - Åndssvakeomsorgen i morgen. Av lektor John Klokkehaug, Hamar - Foreldre som aktive samarbeidspartnere - Grundigere kartlegging av Lossius-utvalget - Brosjyre og kurs fra NFPU - Åndssvakeomsorgen i går. Av Kari Bredal. II - Opphold i weekend-hjem uten utgift for foreldre - Landet Rundt.

Hurra for skammens gate —

Historien gjentar seg — også i Danmark. I en gate i Randers har grunneierforeningen forsøkt å få nedlagt forbud mot at 7 unge handicappede fra et beskyttet verksted i Randers inntok sine måltider på hvilehjemmet «Bakkebo» i den samme gaten, etter at deres tidligere spisested ble lukket. Saken har vakt stor oppsikt i dansk presse. Tidsskriftet «Evnesvages Vel» kommenterer den med overskriften «Hurra for skammens gade».

— Vi vil også gjerne melde oss blant de blader som tar saken opp, men motsatt den øvrige presse vil vi gjerne rope et hurra for «Skammens gade», skriver tidsskriftet. Ikke på mange år har vi hatt så god publisitet om åndssvakesaken som denne episoden har skapt.

Aksjonens talsmann har uttalt at han vil trekke saken tilbake. Det synes vi ikke han skal gjøre. For hvis han fortsatt opprettholder forbudet mot åndssvake i Køsters allé, har vi et sted vi kan vise de mange utenlandske gjester som kommer til Danmark for å studere dansk åndssvakeomsorg — vise dem at lille Danmark også har personer som gjerne ser de åndssvake anbragt i isolerte samfunn eller ihvert fall langt fra «Skammens gate».

Saken fra Randers har vakt så mye opmerksomhet at den ble reist i Folketinget som et spørsmål til justisministeren. Spørreren var inne på at det burde overveies en lovgivning som forhindrer diskriminering av danske statsborgere og særlig psykisk handicappede, på linje med den nå vedtatte diskrimineringslov. Den medfører at en person som gjør forskjell på grunn av nasjonalitet, hudfarge eller tro, kan risikere opptil 6 måneders fengsel.

Selv om forslaget om å beskytte også de psykisk handicappede ved særlig lovgivning er velment og fortjener takk, vil vi likevel fraråde en slik fremgangsmåte. Det vil bare medvirke til at de åndssvake betraktes som annerledes enn de såkalte normale, og det kan ikke være meningen.

Da den vedtatte lov om diskriminering er fremsatt fordi Danmark skal ratifisere en FN-konvensjon om forbund mot diskriminering, vil vi i stedet foreslå at Danmark ved den førstkommende generalforsamling i

De forente nasjoner legger fram og forsøker å få vedtatt «Deklarasjonen om alminnelige og særlige rettigheter for de psykisk utviklingshemmede» som ble vedtatt på verdenskonferansen i den internasjonale liga i Jerusalem i 1968, foreslår «Evnesvages Vel».

VIKEPLIKT: København-avisen Politikens tegner Bo Bojesen spiddet grunneierne i «skammens gate» med denne tegning og følgende tekst:

Beboerne på en eksklusiv villavei i Randers ønsker ikke at noen lettere handicappede får sin daglige gang på en av veiens eiendommer.

— De kan få lov at passere, hvis De tager hørebrillerne af!

Spørsmål som angår de psykisk utviklingshemmede i skole- og ungdomsalderen var de viktigste spesialemnene for deltakerne i den nordiske kongressen i Tammerfors i Finnland den første uken i august. Størstedelen av de omlag 700 utsendingene hadde på forhånd meldt fra at de ville delta i de to seksjonene som behandlet utviklingshemmede i skolealder og utviklingshemmet ungdom. Den tredje største gruppen hadde meldt seg til forelesninger og debatter om utviklingshemmede i spebarns- og småbarnsalderen. den første informasjon til foreldre og familierådgivning.

Skole- og ungdomsalderen i brennpunktet for nordisk åndssvakeomsorg

Den XIV nordiske kongress om psykisk utviklingshemning åpnet 3. august i Tammerfors. Finlands nest største by. Møtestedet var Tammerfors Universitet, og en hel ettermiddag var avsatt til besøk i institusjoner etter samme inndeling som møteseksjonene, institusjoner for småbarn, skoler, aldershjem osv.

Nærmere 100 fra Norge

Fra Norge deltok nærmere 100 medarbeidere i åndssvakeomsorgen fra alle kanter av landet. Det var god representasjon av alle yrkesgrupper i den norske kontingenten — leger, bestyrere ved åndssvakehjem, lærere, psykologer, barnehagelærere, sosialkuratorer, vernepleiere, avdelingsledere, foreldre og frivillige medarbeidere med tillitsverv innenfor omsorgen.

Det er fire år siden den forrige nordiske kongress som ble holdt i Stockholm, og i samtlige nordiske land har åndssvakeomsorgen gjennomgått store og til dels avgjørende utviklingsfaser siden 1967. Danmark har fått en ny åndssvakelov, og i Norge er åndssvakeomsorgen lagt under sykehusloven fra 1. januar 1970.

En bred oversikt over situasjonen i de fem nordiske land ble gitt på åpningsmøtet for kongressen, og vi skal her gjengi noen punkter av den norske rapporten, utarbeidet av statens overlege i psykiatri, Christofer Lohne Knudsen. Den ble presentert av byråsjef Ole Ulleberg i Helsedirektoratet.

I norsk åndssvakeomsorg arbeider det i dag bare 16 leger i full stilling, men det trengs ca. 75 leger ved full utbygging. Det er også stort underskudd på psykologer, sosialarbeidere, fysioterapeuter, ar-

beidsledere og vernepleiere. Mangelen på kvalifisert personale og den lave utdanningskapasitet ble betegnet som det svake punkt i norsk åndssvakeomsorg.

Det trengs f. eks. anslagsvis 75 psykologer og 150 sosialarbeidere. Vi har i dag ca. 150 småbarnspedagoger og et liknende antall spesialpedagoger, men det trengs langt flere.

For pleiepersonalet som er den største yrkesgruppen i åndssvakeomsorgen, er utdanningskapasiteten langt fra dekket, og myndighetene overveier planer for ytterligere skoletilbud. De fire 3-årige vernepleierskolene ved Emma Hjorths Hjem i sandvika, ved Oslo Åndssvakeomsorg, Nærlandheimen og Klæbu har en kapasitet på 20 elever pr. år, dvs. 80 nye vernepleiere årlig.

Ingen statsstøttet forskning

Om forskningen heter det i rapporten at det er levert enkelte arbeider i vårt land i siste fireårsperiode, men mangelen på ressurser så vel personalmessig som økonomisk har hindret større innsats. Forskningsfondet som ble opprettet av Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge for seks år siden, har hittil delt ut ca. 200 000 kroner til stipendier og forskningsformål. Rapporten peker på at fondet bare har mottatt bidrag fra private kilder. Det offentlige har hittil ikke ytet tilskudd som er øremerket for forskning i åndssvakesektoren.

Den norske rapporten kommer inn på den radikale endring som har skjedd ved at fylkene overtok det primære ansvar for organiseringen av åndssvakeomsorgen — helsevernet for de psykisk utviklingshemmede — etter sykehusloven fra 1. januar 1970.

— Vi befinner oss for tiden i en reorganiseringsfase, og det er trolig at omsorgen for psykisk utviklingshemmede vil ha endret ansikt på mange måter når vi møtes til neste kongress, heter det i rapportens sluttbemerkninger.

Mindre hjem — mindre avdelinger

Selve organiseringen av omsorgen er nå i støpeskjeen i og med at fylkene skal legge fram en plan for utbyggingen som skal godkjennes av Kongen. I Helsedirektoratets retningslinjer for utbyggingen blir det lagt vekt på at man må få mindre avdelinger ved sentralinstitusjonene og rikelig med lokaler for barnehage, skole og arbeidsterapi, trening og attføring, beskyttet arbeidsvirksomhet, idretts- og mosjonsanlegg, forsamlingssaler, klubblokaler og rom for hobbyvirksomhet.

I større befolkningssentra ned til 15—20 000 innbyggere er det behov for flere og mer differensierte daghjemssentra for barn og for voksne og lokaler for beskyttet industriell virksomhet. Videre må det skaffes ettervernshjem og pensjonater.

I den brytningstid vi befinner oss i med stigende forståelse for integrering og normalisering av de psykisk utviklingshemmedes livsforhold, har Sosialdepartementet funnet det nødvendig å få fremmet forslag til retningslinjer og målsetting

Fra sentrum av kongressbyen Tammerfors, Finlands nest største by og Nordens største innlandsby. Tammerfors har 160 000 innbyggere. Den nordiske kongressen ble holdt på universitetet.

for den videre utbygging. Det såkalte Lossius-utvalget (formann områdeoverlege O. P. Lossius) som har fått dette oppdrag, ser det som et hovedpoeng å betrakte omsorgen for de psykisk utviklingshemmede som et ledd i en total og tverrfaglig integrert omsorg for alle grupper funksjonshemmede. En slik omsorg må til dels bryte radikalt med innarbeidede tenkemåter og administrasjonsformer.

Sterk privat innsats

har karakterisert norsk åndssvake omsorg. Av de 130 institusjoner (sentralhjem, mindre hjem, daghjem m. m.) som var godkjent og i drift pr. 1. juli 1971, var 13 eid av fylker og kommuner, resten av frivillige helseorganisasjoner, foreninger m. v. Statens to sentralhjem for åndssvake, Emma Hjorths Hjem og Klæbu, ble 1. juni 1971 overdratt til henholdsvis Akershus fylke og Nord- og Sør-Trøndelag fylker.

Den nye sykehusloven pålegger fylkene å sørge for planlegging, utbygging og drift av institusjoner og service, men det er adgang for fylkene til å samarbeide med frivillige helseorganisasjoner og andre organisasjoner for gjennomføring av dette. Selv om fylkene i årene frem-

over utvilsomt vil komme sterkere inn i bildet enn hittil, vil man fortsatt regne med den private innsats som et meget viktig supplement, heter det i rapporten.

Ved forrige nodiske kongress i 1967 hadde Norge ca. 5 900 psykisk utviklingshemmede under omsorg. I dag er tallet steget til ca. 6.900. En fullt utbygget åndssvakeomsorg vil trolig omfatte 11 000—12 000 personer eller vel 3 pro mille av befolkningen.

Innstilingen fra utvalget som har utarbeidet lovregler for spesialundervisningen, «Blomutvalget», er nå til uttalelse og til behandling i departementet, og vil trolig bli lagt fram for Stortinget i løpet av det nærmeste år.

Forslaget går ut på at retten til spesialundervisning ikke skal avgrenses til skolepliktig alder, men gjelde både før og etter denne alder, når vedkommende etter faglig vurdering trenger og kan ta imot opplæring.

Tolv områder

Inndelingen av åndssvakeomsorgen i områder fortsetter uforandret etter at fylkene overtok. Rapporten gjengir de tolv områder med tilhørende sentralhjem på denne måten:

Område 1: Finnmark og Troms med Trastad
Område 2: Nordland med Vensmoen
Område 3: Nord- og Sør-Trøndelag med Klæbu
Område 4: Møre og Romsdal med Hellandheimen
Område 5: Sogn og Fjordane, Bergen, Hordaland med Vestlandsheimen
Område 6: Rogaland, Vest- og Aust-Agder med Nærlandheimen og Bakkebø
Område 7: Telemark med Dagsrudheimen
Område 8: Buskerud og Vestfold med Fossnes
Område 9: Akershus med Emma Hjorths Hjem
Område 10: Oslo by med Oslo Observasjonshjem, Grimebakken, Toftes Gave og Orkerød
Område 11: Oppland og Hedmark med Åkershagan
Område 12: Østfold med Østerbo

*

Utførlig reportasje fra den nordiske kongressen i Tammerfors kommer i nr. 5 av Hjertebladet.

HAR DE HUSKET

å betale kontingenten

KR. 10,—

for Hjertebladet 1971

?

ART. ANALYSERT

Åndssvakeomsorgen i morgen

Av lektor John Klokkehaug, Hamar*

Det kan være nyttig — særlig i planleggingsarbeid — å stille seg på en måte som objektiv tilskuer til det som skjer i ens egen midte, ja, til det som en selv er opptatt av og engasjert i.

Jeg tror vi har valgt en fornufig prosedyre når vi etter en kritisk vurdering av fortiden, så skisserer vår arbeidssituasjon og oppgave i dag, og da først søker perspektiver for fremtiden.

Når jeg så ut fra en kritisk analyserende posisjon skal trekke opp retningslinjer for hvordan arbeidet for de psykisk funksjonshemmede skal være i fremtiden, vil jeg klart si fra at det er Samordningsrådets plass i morgendagens omsorg jeg tør ha en begrunnet mening om. En annen sak er at vårt arbeid etter art og inhold nødvendigvis på en eller annen måte tangerer de fleste sider av vårt samfunnsliv, ja vårt personlige liv for den saks skyld.

Et sentralt spørsmål for oss må fortsatt være dette: Hvordan skal vi forbedre de psykisk utviklingshemmedes kår, åndelig og materielt?

Hvordan skal likestillingstanken for disse få sin praktiske utforming i morgendagens samfunn? Kan vi gi begrepet **kulturformidling** et reelt innhold for disse?

Den 3. desember 1968 var det skoledebatt i Stortinget. Undervisningsopplegg og tilbud til funksjonshemmede skulle nå integreres i vårt skoleverk, hevdet talere fra alle partier.

Videre legger lov av 13. juni 1969 om grunnskolen i prinsippet alt ansvar for opplæring av alle i skolepliktig alder på kommunene. Blomkomitéens instilling av 21. desember 1970 fører denne tanken videre og understreker det lokale ansvar for avvikende barns kår ved å foreslå intern spesialundervisning i de enkelte kommuner. Altså, de funksjonshemmede kan øyne en prinsipiell mulighet til å kunne profitere på normalmiljøet.

Den medisinske og sosialmedisinske service for funksjonshemmede skulle være sikret ved lov om sykehus m. v. av 19. juni 1969 med krav til fylkene (§ 2) om å utarbeide medisinalplaner og gjennomføre disse.

Paragrafer og handling

Så sitter vi i dag vel kjent med de fine ord og paragrafer og må med stigende harme konstatere at den

*) Foredrag på årsmøtet i Samordningsrådet, 15. mai 1971 i Stavanger.

praktiske utforming av lovverket svikter nesten totalt. Det norske folk har ikke vilje til å gå fra ord til handling, fordi dette bl. a. krever en omprioritering av fellesforbruket.

Politikerne registrerer raskt at her gjelder det ikke noen samlet pressgruppe som en må ta hensyn til . De åndssvake kan ikke gå i tog til Stortinget.

Her er det at vårt opplysnings- og informasjonsapparat i fremtiden må sette inn. Her kan vi være med og tvinge fram en mentalitetsforandring — en justering av vårt syn på medmennesket, om en vil. Her må det til en revurdering av de verdimål avvikerne måles med.

Jeg skal gå nærmere inn på dette. Det synes for meg som om vi er inne i en monolitt-tilværelse der menneske kuer menneske i sin ytre og indre prestisjekamp. Vi bygger riktignok på læresetninger om livets dypeste og egentlige verdi — at hvert individ har en egenverdi. Men det forplikter oss ikke fullt ut i vår handlingsprosess. Nei, i vår hverdagsproblematikk sverger vi til Darwins ord om den sterkestes rett.

Vårt moderne samfunnsliv fremhever **visse** menneskelige evner på bekostning av andre. Følgen av dette er at det som konkurransesamfunnet vraker som ikke prestisjegivende, blir lett karakterisert som mindreverdig. Jeg nevner: Et følsomt sinn, godhet, trofasthet, spontane reaksjoner av emosjonell art, hengivenhet, evnen til å gi ros, små tanker om seg selv, godtroenhet osv.

Dette er slikt som vi registrerer, og det som verre er: vi slutter helt automatisk vidtrekkende og segregerende konklusjoner om vedkommende menneskes intellekt og psyke.

Som barn leste vi Onkel Toms hytte og stilte oss solidarisk med alle våre sorte brødre og fordømte alle som bedrev rasehat. På det hjemlige plan og i voksen alder må vi kjempe med oss selv for å godta våre funksjonshemmede rent estetisk, ja, nesten legge bånd på oss selv for å tilkjenne dem fullt menneskeverd.

Klappjakt på ord

Vi er absolutt ikke blinde for våre mangler på dette felt, og vi forsøker å helbrede visse **symptomer** — uten å ha full klarhet i årsakene til dem. Jeg sikter til vår til dels hysteriske klappjakt på vårt aktive ordforråd, som er fylt med klassifiserende og ofte diskriminerende uttrykk med innebygde målemekanismer.

Jeg nevner i fleng ord som: **vanlig, normal, avviker, tilkortkommer, tilbakestående.**

På ett felt er snart hele verden enig: Det gjelder metermålets lengdet og bruk. Dette kan eksakt fastsettes innenfor fysikkens og matematikkens lover.

Men hvem har konstruert og tatt patent på de målesystemer som vi daglig bruker og lurer oss selv og andre til å godta?

Et par eksempler fra de aller siste dagene: Søkere til barnehagelærerskolene med allsidig praksis med barn får sine søknadspapirer i retur

dersom de ikke har praksis fra det som departementet kaller **vanlig** barnehage. Åndssvakeomsorgens barnehager blir følgelig karakterisert som uvanlige eller ikke vanlige, med diskriminerende følger både for barnehagelærerne og dem som søker å perfeksjonere seg i dette pedagogisk sett overmåte stimulerende miljø.

Eller hvordan skal vi karakterisere skoleinspektørens måleenhet når han i anbefalingsbrev for lærer N .N skriver at denne underviser «typiske Klæbu-elever»?

Jeg har lest i eldre geografisk litteratur at landskap og klima skulle prege menneskene også mentalt sett, men jeg var ukjent med at disse synsmåter var gjenopptatt og ført videre i pedagogisk/psykologisk forskning!

Hvilke følger skal det for eksempel ha for meg personlig, jeg som er oppvokst på Sunnmøre og forsøker å slå meg gjennom så godt det lar seg gjøre i Mjøsområdet. Er min mongoloide datter da typisk Åkershagan-elev og de andre tre typiske Mjøs-elever?

Lovene avvepner

Jeg sa at vi var stort sett oppmerksomme på vår tendens til å bruke diskriminerende ord og begrep. Vi forsøker å ta avstand fra disse symptomene fordi det aner oss at vi gjennom vår ordbruk røper gjennomsnittsmenneskets diskriminerende holdning.

Barna våre leser i historiebøkene at de gamle nordmenn satte ut barn med ulike lyter og defekter. Dette vekker en viss selvgod avsky hos dem som hos oss. Vi setter gamle syke og funksjonshemmede **utenfor** vårt fellesskap, men suggererer hverandre til å tro at dette er fremskritt for medmenneskelige samfunnsformer.

Jeg har brukt så vidt mye tid til å understreke at det er oss selv og våre medmennesker vi må arbeide med. Det tilsynelatende perfekte lovverk har avvepnet oss, men vi bør huske at det som skal fremtvinge handling av ord er en stadig, intens opplysnings- og informasjonsvirksomhet mot skole, yrkesliv og samfunn.

Almenskolens strengt teoretisk /intellektuelle grunnholdning er ofte skadelig fordi den kan virke miljøoppløsende. Skolen har etter manges mening forsømt sine sosialetiske oppgaver. En utbygging av undervisningsplaner på dette felt vil kunne få en sårt etterlengtet miljøsamlende virkning, og skolen vil kunne åpne sine dører for de funksjonshemmede i langt større grad enn de kommunale skolepolitikere er villige til det i dag.

Videre må vi få innpass og innflytelse for vårt syn i arbeidslivet og i de utdanningsinstitusjoner som betjener arbeidslivet.

Rett til arbeid og meningsfylt beskjeftigelse har alle — også de funksjonshemmede.

Tilbake fra institusjonene

Vi har til dato nokså ensidig arbeidet for å institusjonere våre psykisk utviklingshemmede. Dette var vel av mange grunner en nød-

vendig vei å gå også i vårt land, og det har blant annet gitt disse fordeler:

1. Vi har løst et prekært pleieproblem.
2. Vi har oppnådd en etter manges mening effektiv medisinsk behandling.
3. Vi har lagt grunnlaget for en begynnende medisinsk, psykologisk og pedagogisk forskning.

Men dette er vel ikke våre **egentlige** mål?

Ser vi ikke foran oss et noe fjernere mål — å føre flere og flere av de psykisk funksjonshemmede **tilbake** til den miljøsammenheng de kommer fra i hjemmet, i bygda, i byen.

Og videre dette å kunne gi stadig flere funksjonshemmede kyndig hjelp på alle områder **uten** å rive dem ut av den naturlige miljøsammenheng?

Er vi kan skje i ferd med å neglisjere det som psykologene betegner som et av menneskets primære behov: å finne en funksjon i et normalmiljø der de utallige impulser og nyanserte påvirkningsmuligheter er til stede. Og fram for alt å bli akseptert av sitt miljø som fullverdig medspiller i livets spill.

Den kulturpåvirkning eller kulturformidling om en vil, som institusjonsmiljøet kan gi, har nødvendigvis noe sterilt, upersonlig over seg som kan virke stengende mer enn åpnende på den funksjonshemmedes intellekt og psyke.

Detter er nårliggende tanker som foreldre til psykisk funksjonshemmede sliter med når de bevisst arbeider med seg selv og sin **holdning** til de funksjonshemmede.

Både krav og handling

Vårt organisasjonsarbeid blir ofte kriisert. Jeg er enig i at nødvendige behandlingsplasser og behandlingstilbud for alle kategorier funksjonshemmede er det en samfunnssak å bygge ut. Men jeg ser ikke noen motsetning mellom dette syn og det at vi fra tid til annen ikke har tid eller råd til å vente på en reaksjon fra samfunnets side og derfor griper til konkrete utbyggingsplaner. Evnesvages Vel i Danmark som er en ren foreldreorganisasjons, både krever og bygger!

Ved siden av et mer aktivt opplysningsarbeid for å forandre medmenneskers holdning til de psykisk utviklingshemmede, vil jeg understreke behovet for en bedre og samordnende kontakt mellom vårt land o gandre land som det er naturlig å sammenlikne oss med på dette felt.

Med dette kan vi oppnå to ting:

1. Større slagkraft.
2. Utveksling av erfaringer.

Årsmøtet i Evnesvages Vel i Danmark i år understreket en annen side eller arbeidsgren som må bygges ut:

Kontakt med den øvrige verden, og Nordens ansvar for funksjonshemmede medmennesker i andre land.

Jeg vil ikke oppfatte slik ekspansjon i vårt arbeid som annet enn en naturlig følge av internasjonale

Foreldre som aktive samarbeidspartnere

Viktig initiativ fra Hjemmenes Utvalg

Foreldreforeninger ved alle hjem, foreldrerepresentant om styremedlem med stemmerett, og økt kontakt mellom personell og klientenes pårørende — dette er hovedpunktene i et vedtak på Samordningsrådets landsmøte i mai etter forslag fra Hjemmenes Utvalg.

Vi gjengir her i sin helhet det P. M. om saken som går til Samordningsrådets tilsluttede ledd og alle institusjoner for psykisk utviklingshemmede:

Hjemmenes Utvalg, nedsatt av Samordningsrådet for å «tjene åndssvakehjemmenes interesser» har henvendt seg til Samordningsrådets Arbeidsutvalg med oppfordring om å ta opp spørsmålet foreldre/institusjon/institusjonseier, og søke ved rådgivning og opplysning å bidra aktivt til større forståelse og større samordnet innsats mellom disse på det lokale plan.

Det er med glede Arbeidsutvalget tar opp denne sak og erklærer seg helt enig i Hjemmenes Utvalgs syn på viktigheten av slikt samarbeid.

---

traktater og en videreføring av vår holdning til medmennesker generelt. Norge har rike tradisjoner når det gjelder hjelp til andre land.

Skal vi lykkes i vårt arbeid i større grad enn hittil, må vi vise både evne og vilje til samarbeid og samhold med alle grupperinger i vårt samfunn som sikter mot menneskelige kår for psykisk og fysisk funksjonshemmede.

Hvem er kompetent?

Til slutt et meget viktig spørsmål for oss foreldre i tiden som kommer:

Hvem skal vi godta og feste lit til som kompetente fagfolk til hjelp for våre psykisk utviklingshemmede barn og ungdommer?

Hvilke udanningsveier i Norge har gitt sine utdanningssøkende en så grundig praktisk og teoretisk innføring og innleving i årsaker, symptomer og behandling at vi kan ha full tillit til dem? Det at foreldreretten er uinnskrenket, indikerer at samfunnet i hvert fall har tillagt én kategori meningsberettigede full kompetanse, nemlig foreldrene.

Jeg vil uttale det ønske at alle som kjenner seg kompetente til å legge planer for et psykisk funksjonshemmet menneskes fremtid og liv, rådfører seg med sine kolleger — **foreldrene.**

Rett og ansvar

Et fruktbart samarbeid mellom foreldre og institusjon vil fremme de mål som er satt for omsorgen i «Erklæringen om alminnelige og særlige rettigheter for de psykisk utviklingshemmede» — vedtatt i The International League of Societies for the Mentally Handicapped» 24. oktober 1968 — mål som vi alle streber for å nå opp til.

Etter vår mening vil det ha fundamental betydning for hele omsorgen at institusjoner og foreldre går hånd i hånd for å nå disse mål.

Vi vil i denne forbindelse spesielt fremheve foreldrenes medbestemmelsesrett og ansvar.

Vi vil understreke at forholdene foreldre/institusjon i stor grad er et holdningsspørsmål som alle parter bør bearbeide i retning av større gjensidig respekt og forståelse. Ikke minst bør åpenhet og frimodighet mellom partene være tilstede i utstrakt grad for å sikre trygghet og tillit hos klientellet, foreldre og funksjonærer ved institusjonene.

Våre tilsluttede ledd, samt styrene for alle våre institusjoner anmodes om å ha betydningen av forholdet foreldre/institusjon/institusjonseier klart for øyet og ved alle midler søke å fremme samarbeidet disse imellom.

Som styrmedlemmer

Som eksempel på praktiske tiltak vil vi nevne endel forslag:

Institusjonen bør være behjelpelig med opprettelse av Foreldreforeninger der disse ikke allerede er etablert.

Foreldreforeningen bør være representert i institusjonens styre. Enkelte steder velges slik representant av og blant foreningens medlemmer, andre steder av og blant almannamøte av foreldre. Representanten bør etter vår mening ikke velges av institusjonens eier.

Han/hun bør være fullt styremedlem med stemmerett.

Institusjonen bør en eller flere ganger i året sammenkalle foreldre til et møte på institusjonen, hvor ros og ris fritt må komme frem.

Institusjonens personale bør fra ledelsens side oppmuntres til å holde mest mulig kontakt med klientens pårørende. Bl. a. bør avdelingslederne ha tid og mulighet for brevveksling med hjemmene. Bemanningen på avdelingene bør settes opp med dette for øyet.

Debatter foreldre/institusjon

For å komme frem til naturlige samarbeidsformer og derved bidra til en samordnet innsats for de psykisk utviklingshemmedes rettigheter, vil Samordningsrådet søke å arrangere en seriøs debatt mellom foreldre, institusjonsfolk og institusjonseiere.

Vi vil få komme tilbake til dette etter at alle parter har fått anledning til å overveie de tanker som er fremgått av dette P.M. Det er bare tenkt som innledningen til et utstrakt samarbeid mellom foreldre og institusjon.

Grundigere kartlegging

Lossius-utvalget trenger mer tid og penger

— Omsorgen for de psykisk utviklingshemmede må betraktes som et ledd i en tverrfaglig og integrert omsorg for alle grupper funksjonshemmede, sier utvalget som skal fremme forslag til retningslinjer og målsetting for den videre utbygging av åndssvakeomsorgen. Utvalget som er oppnevnt av Sosialdepartementet, har sju medlemmer med områdeoverlege O. P. Lossius i Østfold som formann.

Etter planene skulle utvalget ha avsluttet sin innstilling i vår, men medlemmene har ønsket å utvide sitt kartleggings- og utredningsarbeid. Utvalget mener dessuten at det er nødvendig å komme bort fra sektortenkning for å nå fram til meningsfylte forslag, heter det i en henvendelse fra Sosialdepartementet til Finansdepartementet om økte bidrag til utvalgets arbeid. Det er tidligere bevilget 30 000 kroner, og Sosialdepartementet ber nå om ytterligere 60 000 kroner.

Problemet med de psykisk utviklingshemmede i samfunnet er større og mer komplisert enn man var klar over til å begynne med. Man vil ikke bare registrere status slik den er i dag, men bruke adskillig tid på å utrede det sannsynlige mønster for den fremtidige omsorg, understreker Sosialdepartementet.

Brosjyre og kurs fra NFPU

På landsmøtet for Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede ble det opplyst at forbundet vil gi ut en brosjyre om mongoloide. Den skal komme i to deler, en om små barn og en om større barn.

NFPU skal også i nærmeste fremtid komme med et brevkurs på Norsk Korrespondanseskole om psykisk utviklingshemmede. Kurset skal ta opp sentrale spørsmål i omsorgen og er ment som en hjelp til foreldre og pårørende, til personer under utdanning og i praktisk arbeid, lærerskoleelever, elever ved sosialskolene, vernepleiere og sykepleiere.

Drikk

TETLEY TE

GUTTORM HENDEN
INGENIØR- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

GRORUD BOK & PAPIR
Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud
Bøker - Papir - Skrivesaker

ANDERSEN & LENSBERG
ALT I GRAVING —
OPPLESSING OG TRANSPORT
Telefoner 29 213 - 29 243 — Sem

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt — Fisk — Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.
Over 20 års erfaring.
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

OLAF B. TERJESEN
Aut. Rørlegger
Nøtterøy — Tlf. 20 848

MASCOT
Tobakk — Frukt — Sjokolade
ved Hotell Vic
PORSGRUNN

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
Solberg & Andersen A.s
Hansteensgt. 5 - OSLO - Tlf. *44 19 85

Si det med blomster fra
LA FRANCE
BLOMSTERFORRETNING
Tlf. 46 46 20, Hegdehaugsveien 23, Oslo
Etablert 1908

A/S HAGEANLEGG
Flaggstenger - Stiger - Hageporter
Tørkestativer - En gros - En detail
7056 Moholt - Trondheim - Tlf. 38 176

ALL FYSIKALSK BEHANDLING
Også i hjemmene
LILLEMOR JENSEN
Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05
Statsaut. sykegymnast

BÆRUM BLOMST
Inneh.: Jan Kvam
Ringeriksvn. 36, Sandvika, v/Løkkebrua
Telefon 54 03 62
Brudebuketter - Dekorasjoner - Kranser
Tilsluttet Interflora, Norge

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

ART. ANALYSERT

Åndssvakeomsorgen i går

AV KARI BREDAL

Foredrag på årsmøte i Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge, Stavanger 15. mai 1971.

II.

Før 1920 kan vi stort sett snakke om to aktive eller positive faser i norsk sosiallovgivning og sosialpolitikk, faser som faller sammen med vekstperioder i vårt økonomiske liv: Årene omkring 1890, og før utbruddet av den første verdenskrig.

I den første perioden var staten når det gjaldt åndssvakeomsorg bundet av å oppfylle de løfter som var blitt gitt i og med abnormskoleloven. Loven tok som jeg har nevnt sikte på å imøtekomme et behov for å få rensket ut av folkeskolen en rekke med lave intelligensgrader, og et misjonsønske om på en eller annen måte å føre disse frem til konfirmasjon.

Den ble til på et tidspunkt da man ennå ikke var klar over åndssvakeproblemets fulle omfang og rekkevidde, og den gjorde det hele til et undervisningsspørsmål og en opplæringssak. Da den var blitt satt i kraft også for de åndssvake, gikk man til det skritt å erverve private åndssvakeskoler for staten, fordi man nå var kommet til at det var det billigste og det mest naturlige og betryggende at staten drev dem.

Vi har sett at alt dette: gjennomføringen av loven, den reaksjon mot åndssvakeomsorg som de skuffende resultat av den tvungne opplæring bragte, og utgiftene til innkjøp av de private skoler, stilte seg hindrende i veien for en videre utvikling av åndssvakeomsorgen i den retning som nettopp i tiåret 1895—1905 slo igjennom i våre naboland.

I den andre perioden omkring 1914, synes som sagt viljen og mu-

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

Besøk

BARNE MAGASINET A/S

Inneh.: Ragnar Ottersen

Halden — Telefon 81 817

BJERKS TREVAREFABRIKK

Spes.: Garderobeskap

Sandnes — Telefon 63 260

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.
Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. - Tlf. Halden 83 443

ADELGATENS SERVICE-SENTER

Inneh.: Helge Holmen

Bensin - Olje - Vask - Smøring
Halden — Telefon 84 346

ERLING SUNDSTØL

Alt i kolonial

Busterudgaten 31 Telefon 81 490
HALDEN

KONTAKT

Elektrisk Forretning
Aut. Installatør
Horten — Telefon 43 220

WULVIG & OFTEDAHL

Dreieri & Trevarefabrikk

Sandnes Telefon 62 156

MOSS MOTOR COMPANY A/S

Aut. VOLVO-forhandler

Moss — Tlf. 53 883

KÅRE LODE

Lastebiltransport — Kranutleie

Sandnes - Tlf. 61 768

ALFRED NOMME

Hans Jacob Roksund
BLIKKENSLAGERVERKSTED

Tlf. 23 607 Skien - Priv. 30 389

Bygningsarbeider - Venilasjonsanlegg

A. O. NORSTED A/S

Entreprenørforretning

Halden — Telefon 83 503

SOLHAUG SNEKKERVERKSTED

Dører — Vinduer — Trapper
Innredninger

Rensvik — Telefon 15 129

SØRUMSAND GJESTGIVERI

Sørumsand — Telefon 72 70 41

Dagens middag anbefales
2 retter kr. 9,75. Alt inkl. og a la carte
Øl og Mineralvann

lighetene til å ta igjen det forsømte å være tilstede på mange måter, idet man var blitt klar over behovet for en utvidet åndssvakeomsorg.

Den store bøygen

Men abnormskoleloven var fremdeles den store bøygen. Den hadde ført arbeidet for de åndssvake inn i et fast skole- og undervisningssystem, og man fortapte seg nå i diskusjon og tvil om det var på sin plass å føye inn en åndssvakeforsorg i dette mønsteret.

Imidlertid ble loven et våpen i hånden på en mann som anså det uheldig eller i alle fall ikke påkrevet at staten tok seg av de virkelige åndssvake: abnormskoledirektøren. Man kan snakke om uheldige omstendigheter, men det faktum at det ennå omkring 1920 fantes politikere som hevdet en slik oppfatning, fører oss igjen tilbake til Alex Brinchmanns momenter.

For samfunnet som helhet var den fulle omsorg for disse bortgjemte og bortglemte hos oss ennå ikke blitt en nødvendig og selvfølgelig forpliktelse. 450 pasienter på statens to hjem var stadig det antall som det var tatt hånd om.

Endelig i 1935 begynte det å hende noe. Jeg nevnte noen navn av betydning for åndssvakesaken i forrige århundre. Av navn som her hjemme kom til å sette dype spor etter seg i den fremgang som foresto for norsk åndssvakeomsorg, vil jeg nevne: Ragnhild Schibbye, Inger Debes, Jørgen Berner, Aaslaug Aasland, Heddy Astrup og Ole B. Munch.

De mange henstillinger til våre myndigheter fra organisasjoner, foreldre og nettopp de nevnte interesserte førte til at sosialkomitéen i 1935 fikk i oppdrag å utarbeide forslag til lov om omsorg for åndssvake.

Komitéens arbeid ble stoppet av krigen, men den ga sin innstilling i august 1946. Man skapte da skillet mellom de evneveike som kom under Kirke- og Undervisningsdepartementet, og de åndssvake som kom under legemessig ledelse under Sosialdepartementet — en inndeling som vi er alene om i verden.

Innstillingen påla staten alle forpliktelser overfor de åndssvake. Den skulle bære alle utgifter vedrørende den åndssvakes forpleining og opplæring, og staten skulle være forpliktet til å sørge for at de nødvendige institusjoner ble opprettet. Men etter krigen våget ikke våre myndigheter å fremme en lov som la så store forpliktelser på staten. Enkelte humanitære organisasjoner hadde fattet interesse for saken, og allerede under krigen var det opprettet mindre hjem for åndssvake. Oslo Røde Kors Barnehjelp og Norges Røde Kors hadde tatt opp saken. Barnehjelpen ved opprettelse av Bjerka barnehjem og senere Grimebakken Skole og Hjem, og Norges Røde Kors ved reising av Bakkebø Skole og Hjem. På samme tid arbeidet Diakonenes Broderforbund med å få reist sitt hjem på Nærland på Jæren for pleiepasienter.

Men spørsmålet om hvorledes driften av slike hjem skulle sikres var ikke løst. Forsorgsvesenet dek-

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita Forsikring

ALF RUSHFELDT
BAKERI — KONDITORI
Tlf. 91 329 - KIRKENES - Tlf. 91 329

ALT I VARME og SANITÆRANLEGG
Aut. Rørleggerfirma
OSVALD SIVERTSEN
Gamleveien 1 - Vaulen - STAVANGER

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag
Hovedkontor i Steinkjer

O. K. ELEKTRISKE
Aut. installatør i Stavanger og Hetland
Stavanger — Telefon 22 096

LAURITZ ANDERSEN
Gullsmedforretning
Innehavere:
Magda Andersen og Elsa Andersen Utne
Kirkegt. 10. Stavanger. Telefon 21 251

HANS BERG A/S
Garn- & Manufakturforretning
Steinkjer — Telefon 61 906

Glassmester Simon Hogstad
KONGSBERG
ALT I GLASSINNSETNING
Tlf. nr. 12, forretningen, Storgt.
Tlf. nr. 963, verkstedet, Raumyhr

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

ASKE BOKTRYKKERI OG OFFSET A/S
Telefon 26 540
Stavanger

Fotograf
STRAND
Kongsberg

JONAS WALDELAND
Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

LEIF W. HANSEN & CO.
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

A. ENGEBRETSEN
Møbelforretning
Nytorget — Telefon 106
Kongsberg

FINN MIDBØE
Aut. rørleggerforretning
Lagårdsvn. 65 — Stavanger
Telefon 21 548

ket en del av utgiftene for trengende familier, resten måtte dekkes av familien eller av vedkommende organisasjon.

Betalingsloven av 1949

Sosialdepartementet fremmet derfor et forslag som påla staten med refusjon av fylkeskommunen å betale driften ved godkjente hjem. Loven trådte i kraft i juli 1950 og er gjerne blitt kalt **betalingsloven av 1949.**

Alle hjem som mottok åndssvake i forpleining eller opplæring enten det var private eller offentlige, måtte godkjennes av departementet og fikk deretter dekket sine driftsutgifter. Staten betalte fire tiendedeler, fylkes- eller bykommunen seks tiendedeler.

Loven sa derimot intet om hvem som skulle **opprette** institusjonene eller hvem som skulle betale anleggsomkostningene. Den tillot likevel at **renter** av opptatte lån kunne tas med i hjemmenes driftsutgifter.

Loven virket som en sterk stimulans til fylker, kommuner og ikke minst til de frivillige organisasjoner og private til å ta opp åndssvakesaken som en oppgave. Flere støttelag for åndssvake ble nå startet rundt omkring i landet.

Samordningsråd og landsplan

I forståelsen av betydningen av at det frivillige arbeidet på et tidlig tidspunkt ble koordinert, innkalte statsråd Aaslaug Aasland i samarbeide med Heddy Astrup, de frivillige organisasjoner og andre interesserte til et møte 13. september 1950 for å drøfte saken. Tanken om samarbeid vant alminnelig tilslutning, og i juni 1951 ble **Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge** konstituert. Det fikk i første omgang tilslutning fra de 5 store helseorganisasjoner, støttelagene for åndssvake, og senere fra en rekke andre institusjoner og forbund.

For å få faste retningslinjer for hvordan åndssvakeomsorgen skulle bygges ut, la sosialdepartementet fram forslag om en **landsplan** med områdeinndeling av omsorgen. Den ble behandlet i Stortinget 1. desember 1952.

I følge landsplanen deltes landet inn i 8 områder, senere utvidet til 10, skal vel bli 12 — som hvert skal være selv selvforsynt med de nødvendige institusjoner for alle kategorier av åndssvake. I hvert område skal det være et sentralhjem som det administrative, medisinske og pedagogiske midtpunkt. Dette sentralhjem kan knytte til seg hjelpeinstitusjoner, småhjem, tilsynshjem, daghjem, privat pleie, poliklinikker, arbeidsstuer, beskyttede verksteder, ettervernshjem, pensjonater.

Samordningsrådet bevirket at det i alle fylker ble dannet **fylkeskomitéer** eller **støttelag** som skulle koordinere arbeidet for utbygging innenfor området.

Fra å være en sak som var blitt dysset ned, skjøvet til side, ble åndssvakesaken nå trukket fram i lyset og båret fram av en samlet vilje til å bringe slutt på de uverdige forhold som hittil hadde rådet.

Helsedirektøren har nevnt ordet folkereising i denne forbindelse.

Hvert år har det vært en stadig økende aktivitet, og de frivillige organisasjoner og støttelag har, sammen med de offentlige myndigheter, arbeidet intenst på å bygge ut omsorgen.

Det viste seg at hadde man planer ferdige og kunne man skaffe penger til planlegging og start, gikk det så mye fortere å få bygget. Og bygges fort måtte det — nøden var stor, og statens kvern maler som kjent langsomt.

I stortingsproposisjon og stortingsmelding av 1960, 1961, 1963 og 1964 ble det vedtatt at lån på godkjente hjem kunne avdras over driftsbudsjettene. Også gamle lån ble tatt med, et viktig tillegg foranlediget av Samordningsrådet. Dette var selvsagt uhyre viktige bestemmelser for alle de privateide hjem.

En omsorg i vekst

Samarbeidet mellom organisasjoner og myndigheter har gjennom disse år bidratt til at åndssvakeomsorgen pr. 1/1 1971 hadde fått **6 784** under omsorg på **127** institusjoner. Fra 1945 til 1970 er det investert ca. **230** millioner i omsorgen. Herav ca. 44 millioner som lån. Organisasjoner, kommuner og fylker har av dette skaffet til veie ca. **130** millioner, mens staten har investert ca. **100** millioner. Statens og kommunenes driftsutgifter til institusjonene har i samme tidsrom beløpet seg til ca. **920** millioner.

Veksten i omsorgen for de psykisk utviklingshemmede er i disse år langt den største innen noen sektor av landets helsevesen, og standarden ved våre institusjoner kan vel sies å ligge blant de høyeste i verden.

Omsorgens utvikling i de senere år har ført til et fullstendig endret syn på de psykisk utviklingshemmede og deres evne til å føre en meningsfylt tilværelse med arbeid og gleder, ved aktivisering, opplæring, medisinsk pleie og omsorg. Forskning er blitt drevet såvel på det medisinske som på det sosiale plan. Omsorgens omfang har vært i stadig og hurtig vekst. Sakkunnskap, faglig innsikt er på god vei inn.

De utskjelte sengene

Det var nødvendig først å bygge plasser. De meget utskjelte senger. Man **måtte** konsentrere seg om det etter krigen, dengang det ingen plasser var, dengang foreldrene tryglet på sine knær om å få anbragt sine barn. Nå har endel av foreldrene snudd seg mot dem som bygget plasser, med spørsmålene: Hvorfor gjorde dere dette, hvorfor presset dere ikke på myndighetene, hvorfor tok dere ikke foreldrene med? Vi kan svare på disse spørsmål.

Man bygget fordi det viktigste var at det måtte bygges. Hvilken rolle spilte det da hvem som gjorde det? Hadde og har vi ikke alle sammen ansvaret for at noe ble gjort?

Presset man ikke på myndighetene? Spør dem som skrev side opp og side ned, klage på klage, søknad på søknad, holdt foredrag på foredrag landet rundt, løp i departement og stortingskorridorer, deltok i ko-

mitéer, satt i uendelige møter, ventet, ventet, maste. Spør Ragnhild Schibbye, hun er eksponenten for det som ble gjort, og kan man annet enn takke for det.

Hvorfor var ikke foreldrene mere med? Jo, det har nok sin forklaring som det vil bli for langt å komme inn på her, men én ting er sikkert, de ville vært inderlig velkomne, man trengte dem da, som man trenger dem i dag. Og det bør vel ikke bebreides de som har arbeidet for barna at de ikke også, dengang dette krevet så meget, hadde overskudd til foreldrene?

Da det verste kravet om institusjonsplasser var imøtekommet, kunne man begynne å tenke lenger og se videre, mer idealistisk på omsorgen. Betydningen av at de små barna kunne få bo hjemme og bli tatt vare på i daginstitusjoner ble mere og mere åpenlys. Treningsverksteder, vernede verksteder, vernede pensjonater, fritidsvirksomheter, ferieaktiviteter, fysisk fostring, foreldrearbeide — den ene oppgave meldte seg etter den annen.

Vi hadde hittil hatt stort utbytte av å se og lære i andre land, og vi er spesielt Danmark, men også Sverige, England og Nederland meget takk skyldig for deres eksempel og for hvordan de alltid tok imot nordmenn som kom for å høste av deres erfaringer.

På daginstitusjonenes område ble vi her i landet foregangsfolk, jeg vil igjen her nevne Ragnhild Schibbyes navn, og vi opplevet at de kom fra hele verden for å se og lære her.

Innen forskningen begynte Norge å gjøre seg gjeldende — spesielt må nevnes professor Asbjørn Følings navn, verdenskjent for sin oppdagelse av Fenylketonuri.

Det betydelige arbeidet innenfor den sosiale og medisinske forskning som er utført ved enkelte av våre sentralinstitusjoner, har satt dype spor etter seg. Oppfatning av selve begrepet psykisk utviklingshemning, har forandret seg totalt. det er ikke lenger bare et omsorgsproblem, men er blitt et **medisinsk behandlingsproblem,** et **psykologisk problem,** et **pedagogisk problem** og i høy grad også et **medmenneskelig problem.**

Disse problemene kan bare løses gjennom et differensiert, men koordinert servicetilbud som må involvere en rekke av samfunnets oppgaver, særlig innen helsesektoren og undervisningsvesenet.

En brytningstid

Vi har begynt å øyne hva som kan gjøres, men vi er ennå ikke i stand til å gjøre det. Vi er inne i en brytningstid, utviklingen skjer ved fagkunnskap, saklig viten, offentlig engasjement og ansvar.

Den nye sykehuslov som trådte i kraft 1. januar 1970, setter åndssvakeomsorgen på linje med all annen omsorg for syke og handikappede. Om dette **økonomisk** sett blir en fordel for vår omsorg, gjenstår å se, men **ideologisk** sett betyr det meget at de psykisk utviklingshemmede ikke lenger står i en særstilling.

Det blir nye veier å gå nå for å

bedre forholdene for de psykisk utviklingshemmede, og det må nye krefter til. Man må vel ha lov til å tro at disse veiene blir lettere å gå enn det har vært å pløye i ubrøytet mark. Man kan nesten misunne de som skal gå videre, søke å perfeksjonere omsorgen, ikke bare bøte på de verste mangler. Deres arbeidsfelt er stort og mangfoldig, muligheter for å lykkes synes å være stadig økende, stigende med den voksende erkjennelse av ansvaret vi har for våre medmennesker, de bedrede økonomiske forhold og den dermed følgende høyere levestandard.

Jeg tror det er riktig at enkeltpersoner ved sitt arbeid i organisasjonene som støtter opp om åndssvakeomsorgen, fortsatt arbeider videre hånd i hånd med myndighetene. Men jeg tror vi skal se det slik at de ikke skal gå med tiggerstaven, be om myndighetenes hjelp, tiden er gått fra det, heldigvis. Man skal istedet søke om bevilgning til de tiltak man tilbyr sin medvirkning til.

Det kan synes en lek med ord, men rett forstått kan det vise at vi er kommet inn i en ny fase av sosial hjelpevirksomhet. Vi har sett at denne saken ikke er noen lett sak, den kan igjen stagnere, kanskje gå tilbake, men den har muligheter som få, får en bare med seg mennesker som kan og vil noe og som får muligheter til å arbeide frem sitt syn. Denne omsorgen trenger dem i så sterk grad fordi de impliserte ikke kan kjempe for sin egen sak.

I en av de rare små filosofiske slogans bak på Morgenbladet sto det forleden dag: «Kunne Hamlet vært skrevet av en komité, eller Mona Lisa vært malt av en klubb. Kunne Det nye Testamentet vært avfattet som en konferanserapport? Skapende idéer har ikke sitt utspring fra grupper, men fra individer.»

Ennå trenger åndssvakeomsorgen nyskapere.

De som bar byrdene

Når nå omsorgen forhåpentlig kommer over i en ny fase, og økonomisk som administrativt **stort sett** vil bli tatt hånd om av det offentlige, må det aldri glemmes at det nå som gjennom alle tider, er det som teller mest for pasienter, klientell, elever eller hva vi velger å kalle dem, det er den personlige kontakt, tillitsforholdet, tryggheten overfor de de har rundt seg.

Jeg vil slutte denne utredningen med en varm hyllest til dem som har båret omsorgens byrder gjennom alle dens trengsler: funksjonærer ved institusjonene. Fra Emma Hjorth og hennes første medarbeidere, til de mange autodidakter som viste seg å bli fremragende administratorer, pleiere og pedagoger — som ga alt de eide av krefter og evner og oppnådde det utrolige under de vanskeligste forhold — frem til dagens — nå så smått begynnende å bli — velutdannede personale. Det er dem samfunnet er takk skyldig, de uten hvis hjelp de deilgste hjem bare ville vært tomme skall.

(Del 1 sto i Hjertebladet nr. 3—71.)

Opphold i weekend-hjem uten utgift for foreldre

Røde Kors fikk tre nye hjem i fjor

Daginstitusjonene står tomme i helgen, samtidig med at mange foreldre sårt trenger en avlastning og en frihelg. Røde Kors Barnehjelps daghjem og skole i Trondheim var den første her i landet som startet prøvedrift av et weekend-hjem i februar 1969. Nå er driften kommet inn i faste former i en leiet paviljong ved Haukåsen sykehus, der daghjemmets småbarnsavdeling til daglig holder til.

Sosialdepartementet godkjente meget snart utgiftene til driften av disse nye virksomhetene ble innarbeidet i daghjemmets budsjett. Det var således bare en ganske kort tid — under prøvedriften av weekend-hjemmet — at man så seg nødsaget til å ta en liten sum i godtgjørelse for oppholdet fra foreldrene, heter det i årsmeldingen for daghjemmet.

Styret for hjemmet regner med at det snart blir flere weekend-hjem, hvis man skal dømme etter alle de forespørsler som er kommet fra andre institusjoner om opplegget. Weekend-hjemmet har siste år vært åpent nesten hver helg, og også i påske- og sommerferien.

Årsmeldingen gir honnør og anerkjennelse til daghjemmets personale, som på eget initiativ har tatt det aller meste av byrdene ved de nye tiltak. De har fungert som weekendforeldre, dels med ektefeller.

Norges Røde Kors fikk tre nye institusjoner for psykisk utviklingshemmede i 1970, nemlig Lyngrabben daghjem med 24 plasser i Moss, Tyberg pensjonat for 10 menn i Trondheim, og det nye Barnely daghjem og skole med 28 plasser i Bergen. Barnely ligger på Christiegården hvor Røde Kors Barnehjelp fra før driver en arbeidsstue for elever over 15 år. Barnely har også poliklinikk.

Kristiansand Røde Kors Barnehjelps Kongsbo II — ungdomsskolen — skal være ferdig til innflytting høsten 1971. Skolen skal gi plass til 24 elever.

Grimebakken hjem og skole på Søndre Land er under stadig utbygging, men man satser ikke på å motta flere elever, går det fram av

Landet rundt

Finnmark, Troms og Nordland

Trastad Gård, Nord-Norges Åndssvakehjem har hatt et år med sterk ekspansjon, går det fram av årsmeldingen for 1970. Videreføring av tidligere års innsats har gitt synlige resultater både bygnings- og behandlingsmessig. Det stilles store forventninger til det nye tiår som er innledet.

I 1960 var driftsbudsjettet på 1,3 mill. kr. Pasienttallet var da 146, og personalet var 64. Driftsregnskapet for 1970 var nesten 13,4 mill. kr., med 372 pasienter og en betjening på 264.

Årets russ ved Sortland gymnas samlet inn 32 000 kr. til veldedige formål, og 10 000 av dem er gitt til Trastad.

Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal

På årsmøtet i Møre og Romsdal Støttelag, som nå står som eier av Hellandheimen, ble det gjort utkast til avtale om overdraging av Hellandheimen til Møre og Romsdal fylke. Saken vil bli behandlet på fylkestingets møte i høst.

Spesialskolenemnda i Nord-Trøndelag foreslår fire spesialskole-regioner i fylket, nemlig Stjørdal, Levanger, Steinkjer og Namdal. Disse steder vil bli sentra for de spesialpedagogiske tiltak i regionene. Også helsestellet i fylket lokaliserer sine tiltak for de psykisk utviklingshemmede til disse kommunene. Utbyggingen og planlegging av dette opplegg vil naturligvis ta tid, og det er viktig å komme igang så fort som mulig.

Sogn og Fjordane, Bergen og Hordaland

Bergen og Hordaland går sammen om å gi Vestlandsheimen støtte og sammen garanterer de for lån på tilsammen 1,7 mill. kr. til finansieringen av to nye paviljonger ved Vestlandsheimen.

Sogn og Fjordane distrikt av Nor-

årsmeldingen for Oslo Røde Kors Barnehjelp. Utbyggingen tar sikte på å skape økt og mer meningsfylt opplæring og arbeidsvirksomhet og flere aktiviteter ved hjemmet. Et viktig ledd i dette er reisingen av skole- og aktivitetsbygget som er påbegynt i sommer. Det er kostnadsberegnet til 6 millioner kroner og får rom for praktisk og teoretisk opplæring, heimkunnskapsavdeling, kafeteria, bank, postkontor, svømmehall, gymnastikksal m. v. Et nytt verkstedsbygg er under planlegging og vil bli påbegynt i år.

I alt har Røde Kors 17 institusjoner for psykisk utviklingshemmede med tilsammen 473 plasser, de fleste er daghjem og dagsentra.

ges Røde Kors har på årsmøte i Balestrand, utnevnt fru Anna Bydal, Førde, og fru Edel Martens, Balestrand, til æresmedlemmer. Begge ble takket for sitt store og oppofrende arbeid for Røde Kors, og forøvrig samlet interessen seg om Granlia Åndssvakehjem som Røde Kors har påtatt seg å reise i Balestrand.

Arna Skolestyre har søkt om å få sette igang undervisning for psykisk utviklingshemmede barn ved Garnes Skule fra skoleåret 1971/72. Det er tale om en gruppe på 7-8 barn.

Rogaland, Vest- og Aust-Agder

Sykehussjefen i Vest-Agder E. Mjåland har lagt frem prioritetsplan for utbygging av helsestasjoner, sykehus m. v. i fylket. Hjemmet for psykisk utviklingshemmede barn i Marnadal er kalkulert til 2,2 mill. kr. og skal påbegynnes i år og stå ferdig i 1973.

Rogaland og Agder-fylkene har nå to sentralinstitusjoner, Bakkebø og Nærland. Områdeoverlegen har fremmet forslag om at Rogaland blir utskilt som eget område, med Agderfylkene som eget område kommer spørsmålet om en annen størrelsesorden av hjemmet i Marnadal.

Sandnes skolestyre har vedtatt å søke Kirke- og Undervisningsdepartementet om godkjenning av fag- og timefordelingstabellen for Varatun verksted for psykisk utviklingshemmede, med 6 timers skoleundervisning i uken for hver gruppe, og inntil 4 grupper, ialt 24 timer i uken.

Telemark

Dagsrudheimen trenger 200 000 kr. til utstyr for tre nye paviljonger ved hjemmet, og det foreslås at fylkesutvalget samtykker i at fylkestinget bevilger det nødvendige beløp. Forutsetningen er at summen blir belastet driftsbudsjettet for Dagsrudheimen og tilbakeført fylket over budsjettet.

Rjukan-russen 1971 har gitt 7 000 kr. av sin reisekasse til Dagsrudheimen. Dessuten gikk nettoinntekten av russe-avisen til Dagsrudheimen.

I Kragerø er det dannet en ny forening som skal stå tilsluttet Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede. 21 medlemmer tegnet seg på første møte.

Buskerud og Vestfold

Støttelaget for åndssvake i Kongsberg har planer om å reise eget bygg for treningsskolen for psykisk utviklingshemmede som nå holder til på Nymoen. Den nye institusjon skal inneholde småbarnstue, lekotek, forskole, folkeskole, avdeling for yrkesopplæring og vaktmesterbolig.

Treningsskolen disponerer i dag to klasserom på Nymoen skole og har ti elever. Treningsskolen har etablert et godt samarbeide med Raumyr skole, og til høsten vil det bli gjort forsøk på integrering i det vanlige skoleverket. Noen av elevene skal ha håndarbeid og sløydundervisning på Raumyr. Støttelaget håper å få formannskapets samtykke til kjøp av tomt til skolen.

Det var stor glede blant de 12

barna ved Virik åndssvakehjem i Sandefjord da den nye lekeparken sto klar med lekeapparater for 7 000 kr.

Akershus

Sommerens gladeste picnic fant sted i dyreparken på Ekeberg i sommer da 120 barn og unge fra Emma Hjorths Hjem i Sandvika frydet seg deroppe i mange solvarme formiddagstimer. De var invitert av Markedsføringsforeningen og Dagbladet og et 40-tall privatbiler var mobilisert for å hente og bringe barn og personale.

Oslo

Grimebakken skole og hjem på Hov i Land har i flere år mottatt oppdrag fra forskjellige industribedrifter. Forleden var de elever som arbeider for Gran og Oppland Papirindustri, invitert til Gran, hvor de fikk følge produksjonen. De var meget interessert i de forskjellige operasjoner og stilte spørsmål og fikk svar. Der var 19 unge med i denne vernede industri på Grimebakken. Etter omvisning i bedriften var det arrangert en liten hyggestund med servering, og disponent Aas takket elevene for vel utført arbeide og roste dem for hvor pent og riktig alt ble gjort. — Ingen andre ville klart å gjøre dette arbeide bedre, sa han.

På skolesjefens kontor på Dokka henger et nydelig håndknyttet teppe av høy kunstnerisk og håndverksmessig standard. Teppet er en gave til Nordre Land fra Grimebakken i Søndre Land, og en takk for at elever, lærere og ledere får benytte svømmeanlegget ved ungdomsskolen på Dokka.

Skolesjefen i Oslo har fremmet forslag om å skaffe tomt til en skole for psykisk sterkt avvikende barn. Skolen skal romme barnehage og barne- og ungdomsskole og ha et fullt fagteam fast ansatt. Oslos manglende tilbud til barna og deres foreldre har vært så graverende at det nå må handles raskt, og målet er at dørene kan åpnes om tre år.

Støttelaget for åndssvake i Oslo er innvilget lån i Norges kommunalbank på 3 mill. kroner til institusjon for åndssvake barn i Kapellveien 6, Grefsen.

Oslo Røde Kors Barnehjelp har fått 700 000 kroner i lån til verksted for vernet industri på Grimebakken hjem og skole i Søndre Land.

Østfold

Østerbo Åndssvakehjem er overtatt av Østfold fylke fra årsskiftet. Utbyggingen av institusjonen skal fortsette, og det foreligger en lang rekke høyaktuelle byggeprosjekter ved Østerbo.

Etter at presidenten i Lions club i Halden, Hans Hurlen, hadde overrakt en flott trafikkskole til kommunen ved ordfører Arne Fredriksen, prøvekjørte de to anlegget. Trafikkskolen vil bli tatt i bruk som daghjem under Østerbo Åndssvakehjem, med trafikklys og asfaltgater, fotgjengeroverganger og forbudsskilt, sykler og tråbiler! Dessuten et romslig skolehus der barna kan boltre seg av hjertens lyst.

Snakk om daghjem! G. I.

BRØDR. LØNNHEIM
ENTREPRENØRFORRETNING
Kristiansund N — Telefon 73 023

KVITESEID SPAREBANK
Kontortid 9-4 - Lørdag 9-13
Filial: Vrådal hver onsdag 11-14
Kviteseid

KR. AMVIK
Landhandleri
Hvalstad
Telefon Asker 78 13 91

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

HOLLA SPAREBANK
*
Ulefoss

ARNE HOLM
Elektrisk Installasjonsforretning
Fjordgt. 47/49 - Trondheim - Tlf. 28 950

KRISTIANSUND LETTMETALL A/S
Karosserifabrikk
Busser - Godsvogner - Kjølevogner
Renovasjonsvogner
Kristiansund N. — Telefon 77 411

FYSIOTERM
Fysikalsk Institutt
Kristiansund N. Telefon 74 450

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

HARALD HATLING EFTF. A/S
Fjordgt. 38
Trondheim — Telefon 27 045

KJØP HJELPESTIKKER

KAREN STANGELAND
Kolonialforretning
Sola Telefon 50 192

A/S LYSKOPI
Nordregt. 23
Trondheim — Telefon 22 640

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

Steinkjerhus markedsføres av
A/S NORSK PRE-BO
Sandgt. - Trondheim - Tlf. 27 161

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

NORHEIM KAROSSERIVERKSTED
Inneh.: H. Norheim
Haugesund — Telefon 22 939

HORNELAND & SØNN A/S
Kjøkken- & Husholdningsutstyr
Haugesund — Telefon 24 939

E. KRISTOFFERSEN
JÅNN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

JOH. BAKKELI
MALERMESTER
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
—HARSTAD—
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

SPORTY A/S
Alt i sport — Våpenhandler
Brage-Fram-Gården
Tønsberg — Telefon 14 220

TØNSBERG SEKKELAGER
Inneh.: Gunnar Horn
Jern og metaller kjøpes og selges
Kilen, Tønsberg, Tlf. 14899, priv. 24024

GULSKOGEN GARTNERI
Snitt Blomster
Gulskogen Telefon 83 35 80

Blomster til alle anledninger
SYRIN BLOMSTERHANDEL
O. Storhaug
Tønsberg Telefon 11 820

BLI- KO A/S
Blikk- og Kobberslagerverksted
Leiv Leas vei 10 - Telefon 22 870
Verksted: Forus — Telefon 63 707
Stavanger

JOHS. LEIKNES
Herre- og Gutteklær
Haugesund Telefon 23 200

KOLSTADS FARGEHANDEL A/S
Haugesund
Telefoner 22 027 - 24 460

DAGMAR ERIKSENS EFTF.
Damekonfeksjon
Haugesund — Telefon 23 740

LEIF GJERTSEN
Rør- og Sanitærartikler
Kopervik — Telefon 247

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SKEDSMO AVFALLSENTRAL
Fjellhammerv. 19, Strømmen Tlf. 712777
Kjøper jern, metaller, filler og flasker til dagens priser. Opphugging og demontering av større maskiner og lignende.
Henter Listeført skarpjenrslev.d. *Henter*

BRØDRENE MELBY
Hjellum
Alt i elektrisk — Radio — TV
Elektrisk forretning
Hamar — Telefon 24 824

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

WOLD OG HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

TRANSPORTSERVICE A/S
Langtransport - Distribusjon
Formidling - Samlasting
Oddervn. 5, Arendal - Tlf. 23 957, 24 877

AAGE BREKKE
UR — OPTIKK
Tollbugt. - Arendal - Tlf. 22 595

KRISTEN HØGELI
Kjøtt- og Pølseforretning
Arendal — Telefon 21 278

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

GUNNAR LINDHJEM
Til industrien leveres:
Blokker - Stenger - Plater og Rør i Metall
Horten — Telefon 41 826

ARTHUR SØREM
Byggmester
Strandvn. 23 - Horten - Tlf. 43 696

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 39 401

PER SKROVE
Byggmester
Verdal — Telefon 88 547

BJARNE ASMYHR
Alt i dagligvarer
Nansetgt. 98 — Larvik
Telefon 81 588

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

A/L NAMDAL KORNSILO
Namsos — Telefon 73 196

KJELLS BYGG A/S
Spesialforretning i
Tepper og Gulvbelegg
Egen leggingsavdeling
Larvik —Telefon 83 653

NAMSOS VULK A/S
Vulkaniseringsverksted — Bilgummi
Industribygget
Namsos — Telefon 73 088

K. EIDE A/S
Elektriske artikler
Namsos — Telefon 72 563

ANNE MARGRETHE SELLÆG
Namsos — Telefoner: 72 634 - 73 042
Dagligvareforretning
Servicestasjon - Turistinformasjon

Namsos Garn og Trikotasje
Namsos
BABYUTSTYR - BARNEKONFEKSJON
UNDERTØY - GARDINER - SENGEUTSTYR

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

OSCAR VISTE & CO.
Blikkenslagerforretning
Voss — Tlf. 11 054

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll —/Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

ELEKTRISKE ANLEGG
ELEKTROMONTØREN
Tlf. 4625 — Eidsvoll

SKAL DE BYGGE
lønner det seg å kontakte oss
Vi UTFØRER ALT I
bygg- og anleggsarbeide
BRÅTHEN & BAKKEN
Hurdal — Tlf. 76 74 01 - 76 74 05

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

OLE PETTER KULIEN A/S
Byggmester
Kristiansand S. - Tlf. 10 215

Benytt
Halden Komm. Installasjonsforretning
Alt i elektrisk
Wiels Plass Telefon 82 950

MICHAEL SCHAU OG SØNN
Telefon 23 160 — Hamar
BLIKK- OG KOBBERSLAGERVERKSTED
Ventilasjon — Varmluft — Vifter — Migthy plate
Aluminium takrenner og nedløp

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - -Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - -Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 80 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor
og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning —
Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

KIRKELANDETS HUSHOLDNINGSFORRETNING
Etablert 1888
Alltid noe nytt i «Foreningen»
Kristiansund N. -- Telefon 71 226

BRØDR. HOLSTAD A/S
Murmester —
Entreprenørforretning
Råde — Telefoner 74 029 — 74 099

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

JONAS ERIKSEN A/S
Skipshandel - Jernvarer - Malervarer
Kristiansund N. — Sentralbord 74 411

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

TORSGATENS KOLONIAL A/S
Kristiansand S. — Tlf. 23 583, 23 634

Alt i Foto & Filmutstyr

FOTOMAGASINET

St. Mariegt. - Sarpsborg - Tlf. 52 525

TO-TAKTSERVICE A/S

Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovvn. 6 - Ørebekk - Tlf. 27 633

RAJOTEX

Sadelmakerverksted — Bilutstyr
Varetrekk — Omstopping
Ørebekk — Telefon 27 334

A/S GRESVIK BILRUTER

Ørebekk
Tlf. Fredrikstad 27 292 - 27 311

Gjør Deres innkjøp i
LUNDE HANDEL
Inneh.: Tormod Beck
Alt i Dagligvarer
Kråkerøy — Telefon 37 111

ELEKTROMEKANISK INDUSTRI
Torggt. 18 - Horten - Telefon 43 736
Spesialitet:
Likerettere for små traktorer og Gaffeltrucks

A. GUDMUNDSENS EFTF.

Alt i Kjøtt- & Pølsevarer
Horten — Telefon 41 140

SOLHØY FRUKT- & TOBAKKSFORRETNING

Alt i Røkesaker - Frukt og Lesestoff
Tveiten — Horten — Telefon 43 201

ADOLF HORNELAND A/S

Jernvarer
Haugesund — Tlf. 21 160

EINAR HANSEN

Byggmester
Tolgegt. 5 - Haugesund - Tlf. 24 402

TOMREN A/S

Storgt. 28 — Fredrikstad
Topp norsk konfeksjon i Dame- og Herreklær

EIRAM DAMEFRISØR

Inneh.: Magne Vestaberg
Storgt. 5 - Kongsvinger - Telefon 14 857

BJØRN GREGERSEN

Rørleggerforretning
Geddes gt. 13 - Horten - Telefon 42 137

Besøk
CHRISTIAN KRO
Stedet hvor maten er billig og god
— De finner oss i
Strandgaten 2 - Horten - Telefon 43 106

R. G. LIOR — METALLSTØPERI

Strandveien — Rælingen
Telefon Lillestrøm 71 17 77

JOHS. SANDVIK A/S

«Skarpsko» traktorkjettinger
Sandvik Vinsjer — Mek. Verksted
Stokke — Tlf. 320

JOHN JOHNSEN
Trykkeri
Levanger — Telefon 81 723

IVAR LETNES
Spesialforretning i Kjøttvarer
Levanger — Telefon 81 355

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

O. SIVERTSEN
Levanger — Telefon 81 265
Barne- og Damekonfeksjon
Trikotasje

BJARNE VABØ
Blikkenslagermester
Lillehammer — Telefon 52 422

Murmester
OLE MYKSVOLL
Ø. Stadionv. 39 — Laksevåg
Telefon 60 335

JOTRON ELEKTRONIKK A/S
Levanger — Telefon 85 244
VHF Nødutstyr

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon 73 354

L. KRINGEN & CO.
Elektriske motorer og Verneutstyr
Lillehammer - Telefon 51 975

WIKSTENS BÅTBYGGERI
Larvik — Telefon 83 686

SAND SPAREBANK
Sand i Ryfylke - Telefon 51 107

GJØVIK OG OPPLAND FISKEFORRETNING
Alt i Fisk — Gå til fagmannen
Gjøvik — Telefon 71 284

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

For god — nvbrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

GJØEN & CO. A/S
Maling- og Lakkfabrikk
Torvikbukt
Telefoner 18 711 — 18 719

KJELL TRANDEM
Aut. Rørlegger
Skotterud — Telefon 35 503

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

ØSTBERGS TRYKKERI
Telefon 11 563 — Fredrikstad
Boktrykk — Offset

HERMANN NILSEN
Blikkenslager
Nansetgt. 17 - Larvik - Tlf. 81 918

LUNDS LABRADOREKSPORT
Larvik
Telefoner 84 965 - 81 516

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

LIMA TRANSPORT
Telex 2287 — Tlf. 28 098 - 27 158
Stavanger

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
SKRAPJERN OG METALLER EN GROS
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627 - 15 612

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

SKJEBERG AUTO-SERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

BRØDR. RISANS
SVEISE- OG REP.VERKSTED
Eksos-anlegg repareres og monteres
Dilling st. — Telefon 60 279

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

LUNDEGÅRD & THORESENS EFTF.
Trikotasjevarer - Garn
Sarpsborg — Telefon 52 225

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

GJØVIK KURBAD
Gjøvik — Telefon 72 751

BRØDRENE FJELD ELEKTRISK
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

A/S INDUSTRISHIP
Utfører sveise- og monteringsarbeider
Sarpsborg - Tlf. 55 515, 54 780

ØRDAL GARTNERI
NARDOSLETTA — TRONDHEIM
Telefon 35 304

A/S TRONDHJEMS
PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

ODD LILLEGRAVEN
Butikkinnredninger
Sluppen, Trondheim — Telefon 36 065

OSCAR GRENAGER
Linoleum — Tapeter
Farvehandel — Vindusglass
Halden — Tlf. 82 235

JOH. KR. JOHANSEN
KOLONIALFORRETNING
Torvet 2 — Halden

Susebakke Trævarefabrik
SAG og HØVLERI
Mysen — Tlf. 89 17 00
Dører - vinduer - trapper - innredninger
Høvlet og uhøvlet last

HÅNDVERKERNES BAKERI
Alt i Baker- og Konditorvarer
Kongensgt. 25 - Moss - Telefon 51 293

Besøk
A.K.S. KAFETERIAEN
Frokost — Lunsj — Middag
Torget - Tønsberg - Telefon 12 104

A/S STEINKJER HAGESENTER
Blomsterutsalg Telefon 62 482
Hagesenter, Figgja » 62 798
Steinkjer

A/S AAVIK INDUSTRI
Steinkjer — Telefon 61 799
Produksjon av sovesofaer og Salonger

MARTHINSENS KLISJEANSTALT
Urgt. 6. — Telefoner 27 422, 21 173
Stavanger

Alt i dagligvarer hos
R. GUSTAVSEN A/S
ved Tinghuset
Drammens nye sentrum — Tlf. 83 37 60

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

Benytt
Ludvig Paulsen Bilsentral
BP-stasjonen — Rutebiler
Horten — Tlf. 41 129

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

KOBBERVIKDALENS PUKKVERK
HOLMENS GRUSTAK
Inneh.: Erling K. Holmen
Drammen — Telefon 83 48 44

RENO - RENS
KJEM. RENSERI OG VASKERI
Nordkappgt. 6 - Honningsvåg
Telefon 72 185

A/S BUSSBYGG
Bilgummi — Karosserifabrikk
Hovedforhandler for Brigsteon bilgummi for Møre og Romsdal
Hovedforhandler for NSU biler
Hovdenakken — Tlf. 19

REALF GRØDEM
Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

Christiansands Babymagasin
ALT FOR BABY OG BARN
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

ASLAGÅRDEN BENSINSTASJON
Inneh.: Oddvar Baashus
B.P. Bensin - Oljer - Smøring
Døgnvakt - Besøk kafeteriaen
Hamar Telefon 25 180

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

BRING MØBELSENTER A/S
Storgt. 32
Lillehammer Telefon 53 380

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

INGV. A. OLSENS EFTF.
Berger Rosenvold
Herreekvipering - Alt i Herreartikler
Skien — Tlf. 22 509

SKIEN FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Erik Iversen
Skien — Telefon 20 850

EVENSEN & EVENSEN
Aut Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

A-S BETONGRØR
SPILLUM I NAMDALEN
Produksjon av: betongrør 4—18 tommer, kulvert 60—120 tommer, Kumringer, Septiktanker. Nopsatsen i flere farger

TRÆLEBORG BAKERI A/S
Tønsberg — Telefon 12 423

Storgatens Glas- & Stentøymagasin
Inneh.: Karl Larsen
Storgt. 19 — Tlf. 11 112 — Tønsberg

Fotograf Gunnar Grindstein
FOTOFORRETNING
Sortland — Telefon 143

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

DRECHSLERS PARFYMERI
Bijouteri — Portefølje
Sortland

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

TRYGVE FURUSETH A/S
Lillestrøm
Tømmermestre & Entreprenørforretning
Telefon 71 36 14

Årnes Bok- og Papirhandel A/S
Arne Opaker
Årnes — Telefon 3433
Bøker - Karter - Kontorutstyr

Alle veier fører til
SLAKO A/S
Supermarkeder
Tolvsrød pr. Tønsberg
Tlf. 25 357 - 25 358

«DE TRE NØSTER»
Garn - Trikotasje - Kjoler
Tlf. 82 194
Skreia og Lena

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Telefon 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmesteri

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

H. L. HANSEN
Etabl. 1897
Blikkenslageri og Ventilasjonsfirma
Sarpsborg — Telefon 54 111

Skreia — Mosjøen — Skoterud — Hamar — Nøtterøy — Steinkjer
Stjørdal — Mandal — Tvedestrand

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

SÆTRANG FOTO
Alt i fotoartikler
Torggt. 32, Hamar — Tlf. 23 754

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

TEIGEN MASKINFORRETNING
Steinkjer

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

SKOGVEIEN AUTO A/S
Bilforretning — Mobilstasjon
Bensin - Olje - Service
Hamar — Tlf. 22 090

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Tlf. 22 223

STÅL & ALUMINIUM SVEIS A/S
Tenvik
Nøtterøy Telefon 83 318

BESØK
Skotterud Gjestgiveri & Kafeteria
Skotterud - Telefon 5309

OSCAR BERG A/S
Tekstilmagasin
Stjørdal — Telefon 94 433

Alt i møbler — rimelige priser
SKREIA MANUFAKTURFORRETNING
Aasm. Glemmestad
Telefon 82 377

STEINKJER BETONGINDUSTRI A/S
Figga
Steinkjer — Telefon 62 240

GREVEN KAFETERIA
Mandal — Telefon 61 440

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé
Trygve Arentsen & Co.
Bakeri og Konditori

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

Asker — Lier — Ålesund — Skien — Tingvoll
Sandnes — Molde — Nesttun

Asker Tapet & Gulvbelegg
Semsveien, Asker — Telefon 78 30 19
Ragnar Bø, bolig: Gustav Wentzels vei 8
Telefon 78 32 03

LEIF STAVE
Murmester
Ålesund — Telefon 22 676

HANS ROGNE A/S
ALT I MALERVARER
Ålesund — Telefon 21 453

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

O. WIIG
Farvehandel
Molde — Telefon 51 744

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

NESTTUN SERVICE SENTER
TUNGELAND & CO.
Telefon 72 122 - Nesttun
Bensin - Olje - Rekvisita

JOHAN P. BJØRNSETH
FRUKT & TOBAKK
Ålesund — Telefon 22 081

SKIEN VARELAGER
Sengeutstyr og klær for hele familien
Skien Telefon 21 426

ALFR. NESSET
Elektrisk utstyr — Radio — TV
Ålesund — Sentralbord 24 390

HØIBERGS MINERALVANNFABRIKK
ALT I MINERALVANN
Ålesund — Telefon 21 511

MERKUR TRYKKERI
Alt i Trykksaker
Ålesund — Telefon 22 149

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

Byens spesialforretning i Vegg til vegg-tepper og Tepper og ryer

ANKER
Torget 4 - Molde - Tlf. 53 716

MØBELLAGERET
Einar Aasen
Sandefjord — Telefon 62 743

M. HAUGLAND
Trelast- & Entrepenørforretning
BORKENES

A/S WIKENE
Elektrisk forretning
Nytorget — Stavanger
Telefon 21 280

L. HVIDING
Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

Sivilingeniørene
CARLSEN og OPPEN
Rådg. ing. i byggeteknikk M.N.I.F. - M.R.I.F.
Nygt. 24 — 4000 Stavanger
Telefon 31 392 - 27 381

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

HERMANN ANDERSEN
ALT I MØBLER
Grimstad — Telefon 41 140

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

S. EDQVIST
Mek. Verksted
Pindsle — Sandefjord
Telefon 66 671 — Privat 65 538

OLAF RØNNING & CO. A/S
Elektrisk Forretning - Alt i radio og TV
Breibakken 43 — Stavanger
Telefoner 22 820 - 30 915

«LOTUS»
Damefrisørsalong
N. Kleivegt. 16
Stavanger Tlf. 20 943

HAUKERØD BENSINSTASJON
Sandefjord
Telefoner: 75 025 - 75 313

ERLING OUTZEN
Bakeri & Konditori
Molde — Telefon 51 348

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbibl. i Oslo
avd. Norsk Pedagogisk
Studiesamling
Observatoriegt. 1

OSLO 2

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37
Bygningsartikler

Norsk Rengjøring Service

Strandgt. 81 - 5000 Bergen — Telefoner 15 561 - 17 926

DAGLIG RENGJØRING AV:

Skoler - Sykehus - Kontorer - Forretningslokaler - Fabrikker m. m.
Hovedrengjøring — Byggrengjøring — Skipsrengjøring — Vinduspuss — Spesialoppdrag, rydding og bortkjøring.

RING TELEFON 15 561 ELLER 17 926

Grafia Boktrykkeri, Oslo